

ПРИРАЧНИК СО ДИДАКТИЧКИ НАСОКИ И
НАСТАВЕН МАТЕРИЈАЛ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВАТА ПО
ПРЕДМЕТОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ЗА ПЕТТО ОДДЕЛЕНИЕ
НА ОСНОВНОТО ДЕВЕТГОДИШНО ОБРАЗОВАНИЕ

Биро за развој на образованието
Скопје, 2020

Почитувани наставници,

Овој Прирачник има за цел да ви даде насоки и идеи за реализација на наставните содржини по предметот Македонски јазик за петто одделение. Приложените текстови, песни и објаснувања се во функција на предлози за работа и истите можете да ги надополнувате со ваши избори на соодветни примери од текстови како и со други креативни идеи за реализација на наставните содржини. Предложените активности треба да се приспособат на различните начини на кои се одвива наставата во овој момент. При реализацијата на наставните содржини изберете и реализирајте ги активностите во согласност со условите во кои се одвива наставата односно во согласност со предзнаењата на учениците.

Вовед

Современото општествено живеење наложува образование во кое учениците од најмала возраст ќе ги развиваат своите вештини, првенствено вештините за комуникација. Тие се појдовната основа за развивање на вештини за писменоста кои понатаму се поврзани со: изразувањето – писмено и усно, со почитување на правилата за акцентирање и правоговор како и со почитување на правописните правила при пишувањето на различни видови текстови, со читањето, со читањето со разбирање, со читањето со примена на различни стратегии, со учеството во дискусии, со изразувањето став и мислење, како и со аргументираното дискутирање на различни теми.

Комплексноста на предметот **Македонски јазик** се гледа во самата структура на програмата која има 4 подрачја кои се однесуваат на јазикот, на литературата како уметност на зборот, на изразувањето и творењето и на медиумската култура. Тоа, исто така доволно говори за сериозноста во пристапот која треба да ја дадеме при планирањата на наставата по овој предмет, но и да бидеме свесни за можностите кои ги нуди оваа програма.

При секое планирање на наставата по овој предмет треба да се има предвид **интегрираниот пристап во рамките на предметот** кој значи потреба од согледување на сите елементи на предметот при обработката на која било содржина. Така, при обработка на еден текст важно е учениците да читаат течно, со правилен акцент, да умеат да одговорат на прашањата за текстот од сите нивоа: препознавање на формата на текстот, определување на видот на текстот, наоѓање информации во текстот, поврзување на информациите во причинско – последичен ред (дури и во текстови со ретардации и перспекции), пронаоѓање карактеристики и описи на ликови, правење описи на ликови и дискусија за нивните постапки, ставање на проблемската ситуација во реален контекст. Сето ова раскажано/прераскажано и дискутирано на час треба да биде на македонски јазик, во стандардната негова форма, што ќе рече, правилно конструирани реченици, соодветна употреба на глаголските времиња, именските зборови во соодветните нивни категории и додатоците на реченичните членови во соодветен контекст и на вистинското место во реченицата.

Сите овие аспекти се во координација со целите, со предвидените активности и методи, со очекуваните исходи/резултати од учењето при што основната улога на корелацијата помеѓу наставните содржини е да се обезбеди целина на знаењата. Реализацијата на наставните содржини е замислена како интегриран систем на вертикално и хоризонтално испреплетени содржини, поими и активности преку континуирано:

- поврзување на воннаставните стекнати знаења на ученикот со она што се учи во училиште;
- поврзување на едни со други содржини, поими и активности (во рамките на повеќе предмети или во рамките на самиот предмет);
- поврзување на она што е од претходно учено со она што сега се учи.

Оттаму произлегува:

-вертикалната корелација најчесто застапена кога се учи нов наставен материјал. Таа треба да се заснова на нешто што е од претходно познато (било тоа да е поврзано со претходни училишни или вонучилишни искуства);

-*хоризонталната корелација* која подразбира воспоставување на врски помеѓу сродни или исти содржини и поими од различни подрачја. Ваквиот начин, всушност, претставува учење преку споредба, барање сличности и разлики, надоврзување, сортирање, надополнување итн.

Ова во извесна смисла се поврзува со конструктивистичката теорија која ја нагласува активната улога на учениците во креирањето знаења по пат на сопствено откривање, истражување и размислување. Според оваа теорија претходните искуства му даваат на ученикот когнитивна рамка или шема врз чија основа тој ги интерперетира и ги усвојува новите информации.

Една од теориите во рамките на конструктивизмот зборува за фактографско и реконструирано знаење, имено фактографското знаење се поврзува со учење на готови информации, дефиниции и поими, додека реконструираното се *повикува* на откривање, увидување, размислување и дебата. Во наставниот процес е важно да се направи добро поврзување на двата вида на учење од едноставни причини – никој не може постојано да учи по пат на увидување и откривање, ниту пак може да го гради своето знаење без притоа да ги има основните информации од предметот/областа/темата. Сериозниот пристап во учењето подразбира учење со адекватна база на знаења кои ќе се поврзуваат со увидувањата, откривањата и ќе водат во правилни заклучоци.

Ученикот нема да заклучи што е епска песна и дали примерот кој го чита припаѓа на одреден лирски вид доколку за тоа нема основни информации кои ќе го водат до таков заклучок; ученикот нема да ја прави разликата меѓу раскажувањето и прераскажувањето доколку нема барем една информација која би одела во насока на објаснување на различноста; ученикот нема да почитува збороред доколку не знае дека во реченицата на прво место оди подметот па прирокот, предметот и итн.

Овде би напоменале уште еден важен елемент од учењето, а тоа е свесноста за самиот процес. Учениците во петто одделение веќе можат да се насочат кон поголема свесност за одвивањето на процесот учење и неговите производи: знаење и вештини. Всушност, поимот метакогнитивност се поврзува со свесноста на ученикот за процесот на учењето. Активното учество во процесот на учење и свесноста на ученикот за својот напредок ја зголемува ефикасноста на учењето. Оттаму потребата да ги поттикнеме учениците на крајот на часот да направат саморефлексија и да одговорат на прашања кои ќе им ги зададеме со што ќе излезат од часот не само со конкретно знаење, туку и со свест колку од тоа содржини вистински ги усвоиле. (Во примерите за реализација на наставните единици постојат предлози и прашања за рефлексија во функција на метакогнитивноста на секој ученик).

Планирање

Во планирањето на наставата треба да се има предвид различното тежинско ниво на програмските содржини во рамките на наставната програма што се утврдува при прегледот на целите како основа на планирањето на наставата по предметот Македонски јазик. Тоа значи дека сите наставни содржини имаат различна *длабочина* која треба да се усвои и на тоа треба да внимаваме при одредувањето на бројот на часови за нивна реализација. Понатаму, за планирањето важно е да се има **соодветна активност за учениците со кои сме во училищата**. Наставникот проценува и одредува активности за почеток на часот, за главниот дел како и соодветни активности за завршниот дел од часот. Во таа смисла, во примерите за наставните единици предложивме активности именувани како воведни како и активности за главниот дел од часот каде треба *да се сфати значењето* и каде задолжително предлагаме дискусија од која ќе произлезе заклучок и завршни активности со рефлексија за часот. Сметаме дека е од особена важност да се постават различни активности во текот на часот бидејќи тие се оние кои мотивираат и поттикнуваат интерес за темата, го одржуваат интересот и вниманието и преку нив ученикот ќе може да го стави новото на крајот на часот во свој контекст (рефлексија).

Бројот на часовите за оваа година по подрачја:

Препораки за користење на годишниот фонд на часови од 159 часа годишно / 5 часа неделно е следен: Јазик – 62 часа; Читање, литература и лектира – 57 часа; Изразување и творење – 25 часа; Медиумска култура - 15 часа.

Напомена: посочениот фонд за користење на наставните часови по подрачја е само предлог. Секој наставник, во согласност со условите во кои ја реализира наставата и можностите и потребите на учениците може да го определи фондот на часови по програмски подрачја и содржини. Тој секако треба да изнесува 159 наставни часа реализирани во 159 наставни дена.

Во однос на лектирите предвидено е да се реализираат: 5 лектури во V одделение (4-задолжителни + 1 изборна).

КАКО ДА СЕ УЧИ

Во однос на реализацијата на наставната програма по Македонски јазик за петто одделение на основното образование учениците треба да учат:

-*смислено*, преку: поврзување на она што се учи и она што се доживува во животот и она што се учи со она што е учено од порано (од ист или друг предмет);

-*проблемски*, преку: самостојно собирање и анализирање на факти и податоци, поставување релевантни прашања на самите себе и на другите и развивање план за решавање на одреден проблем;

-*дивергентно*, преку: осмислување и предлагање нови решенија и поврзување на нови содржини и целини;

-*критички*, преку: селектирање по важност на поединечни факти и податоци и осмислување соодветни аргументи;

-*кооперативно*, преку: непосредна соработка со наставникот и соучениците, дискусија и размена на мислења и уважување на размислувањата и аргументите на соучениците.

Стратегии за учење:

-описна (објаснувачка) стратегија (оспособување на учениците за пренесување на информации на краток и јасен начин, споредување со она што веќе го знаат со она што го слушаат, разбирање на тоа што го изучуваат и негова примена);

-стратегии за критичко размислување (јакнење на критичкото мислење при проучување соодветен предмет или проблем, донесување заклучоци по анализа на докази-цитати, компарирање);

-стратегии на истражување и творење.

Предлог методи и техники за реализација на часовите – се препорачува користење техники/начини кои не одземаат време за реализација, а се ефективни, за да се добие час во кој ќе има движење, а сепак ќе се добие време и за синтеза. За почетокот на часот предлагаме: бура на идеи, техника грозд, асоцијации, избран цитат од книга или цитат од текстот/песната која ќе се обработува или некоја изрека, фотографија, кратко видео и слично, во контекстот на часот. Важно е активноста да биде мотивирачка и да поттикне внимание и дискусија која е поврзана со името на наставната единица (без разлика дали се работи за содржина од Јазик или Литература, Изразување и творење или пак Медиумска култура). За главниот дел од часот се препорачува презентација, приказ, структурирана дискусија,

дискусија врз база на претходно дадени прашања во врска со литературно дело/песна/ расказ кој ќе се интерпретира на часот, или дискусија чиј модератор ќе биде наставникот поставувајќи прашања врз база на претходно зададени барања. Во текот на часот добредојдени се различни техники како: ѕвезда на приказната, банка на зборови, мрежа на теми, бинго, читање со техника инсерт или стоп техника, читање со табела на предвидување, табела ЗСУ, скелетен приказ, петоред, коцка и слично. На крајот се остава простор од 5 минути за сумирање на дискусиите и завршување на часот со заклучок, задавање домашна задача и инструкции за наредниот час.

Во текот на наставата се применува, како и за другите предмети во одделенската настава, дидактичката игра, методот на решавање проблеми и истражувачки активности. Најголем ефект ќе се постигне доколку тие претставуваат интегративна алатка која обединува содржини од сите наставни предмети.

Следењето и оценувањето на учениците претставува дел од професионалната улога на наставникот. Од него се очекува континуирано да ги следи и оценува: резултатите од учењето кај ученикот, но и процесот на наставата како и сопствената работа. Следењето на напредувањето и оценувањето на постигањата на учениците е формативно и сумативно. Покрај вообичаените начини на следење и оценување по пат на усно и писмено проверување, постојат и многу други начини кои наставникот може и треба да ги применува за да ги оцени објективно не само резултатите, туку и процесот на учење. Во оваа смисла по пат на набљудување на учениците, наставникот може да ги следи следниве показатели: начинот на кој ученикот учествува во активностите, како собира податоци, како аргументира и донесува заклучоци.

При следењето и оценувањето на постигнувањата на учениците од голема важност е користењето на ученичкото портфолио. Тоа претставува наменски систематски процес на собирање и евалуирање производи на учениците, за да се документира напредокот во однос на постигнувањето на целите на учењето или да се покажат докази дека целите на учењето биле постигнати. Портфолиото за учење и оценување претставува значајна збирка на ученичките трудови која ни ја покажува работата на ученикот, неговиот напредок и постигнувањата во дадена област (области). Примената на портфолиото за следење и оценување на постигнувањата на учениците значително може да ја подобри комуникацијата меѓу ученикот, наставникот и родителот.

Во однос на следењето и оценувањето на учениците потребно е да се комбинираат различни начини на оценување. Единствено така наставникот може да ги согледа силните и слабите страни на ученикот. При секое оценување на постигањата потребно е на ученикот да му се даде повратна информација којашто ќе му помогне да ги разбере сопствените грешки, да ги подобри своите резултати, но и сопственото учење. Повратната информација секогаш треба да се даде навреме и таа треба да се однесува на активностите и резултатите од учењето поврзани со ученикот, а не на неговата личност. Ученикот треба континуирано на различни начини да се охрабрува да размислува за квалитетот на својата работа и што треба да преземе за да го унапреди сопственото учење и да ги подобри своите постигања. Секако, резултатите од целокупното следење и оценување наставникот ќе ги земе како основа за планирање на следните чекори во развивање и подобрување на воспитно-образовната пракса.

**ГОДИШНО ПЛАНИРАЊЕ НА ЧАСОВИТЕ ПО ПРЕДМЕТОТ
МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ЗА ПЕТТО ОДДЕЛЕНИЕ**

	Програмски подрачја	Број на часови според скратена наставна програма
1	Јазик	62
2	Читање литература и лектира	61
3	Изразување и творење	27
4	Медиумска култура	9
	Вкупно	159

Во редовната програма по предметот Македонски јазик за петто одделение се наведени целите за секоја наставна содржина. Овде ќе се задржиме само на она што очекуваме учениците да го постигнат од изучувањето на овој предмет во наставата во петто одделение.

Очекувани резултати:

Ученикот / ученичката:

- го препознава јазикот како систем на знаци;
- ги разликува согласките по звучност;
- препознава збирни именки;
- ги разликува збирните именки од другите видови именки;
- правилно ги употребува збирните именки во говорот;
- препознава присвојни и бројни придавки;
- ги разликува присвојните и бројните придавки во текст;
- препознава показни заменки во говор и пишан текст;
- препознава проста реченица во говор и текст;
- ги разликува простите реченици од другите реченици (сложените) во текстот;
- составува прости и сложени реченици;
- изразно чита уметнички текстови;
- препознава басна како прозен литературен вид;
- препознава и набројува карактеристики на басна;
- препознава роман за деца;
- препознава раскажувач во текст;
- открива за што станува збор во текст (без теоретско именување на тема);
- го препознава литературниот вид расказ;
- набројува и пронаоѓа елементи на расказ;

- препознава и содржински анализира епска и лирска песна;
- пронаоѓа патриотски елементи во песна;
- пронаоѓа хумористични елементи во песна;
- опширно прераскажува обработен текст;
- раскажува за настан од сопствено доживување;
- препознава и репродуцира редослед на настани во филм и театарска претстава;
- самостојно чита наслови на дела од македонската и светската литература;
- одговара и поставува прашања во врска со прочитан текст;
- аргументирано говори за ликовите и настаните во текст;
- врши локализација на настаните по време и простор;
- раскажува по дадени тематски зборови;
- составува писмен текст по зададена тема.

ПЛАНИРАЊЕ НА НАСТАВАТА СО ДИДАКТИЧКИ ПРЕПОРАКИ И НАСТАВЕН МАТЕРИЈАЛ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВАТА ПО ПРЕДМЕТОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ЗА ПЕТТО ОДДЕЛЕНИЕ НА ОСНОВНОТО ДЕВЕТГОДИШНО ОБРАЗОВАНИЕ

	Програмски подрачја	Број на часови според скратена наставна програма	Број на часови за октомври
1	Јазик	62	8
2	Читање литература и лектира	61	8
3	Изразување и творење	27	3
4	Медиумска култура	9	1
	Вкупно	159	20

Наставни единици за месец октомври

Наставни единици (по програмски подрачја)	
Јазик	
1.	Јазикот како средство за општење; јазикот како систем на знаци
2.	Сигнали и симболи како средства за општење; класификација на знаци според спецификите
3.	Вежби за утврдување на стекнатите знаења за воочување разлики помеѓу јазичниот знак, сликата како знак и сигналите.
4.	Согласки по звучност - изговарање
5.	Согласки по звучност – разликување
6.	Утврдување на стекнатите знаења поврзани со изговарање и разликување на согласките по звучност
7.	Употреба на голема буква
8.	Вежби за употреба на голема буква (пишување имиња на празници, народи, жители на области, имиња на држави и сл.)
Читање, литература и лектира	
1.	Читање уметнички текстови (Извадок или извадоци од текстови поврзани со теми за убавините на Македонија, минатото на Македонија)
2.	Расказ – поим (Пример расказ од којшто може да се согледаат елементите на расказот)
3.	Вежби - усвојување поим за расказ (Пример расказ со тематика за правата на децата)
4.	Расказ – содржинска анализа (Пример расказ со тематика за книгата)
5.	Епска и лирска песна – поим (Пример за епска и пример за лирска песна)
6.	Епска песна-поим (Пример епска песна)
7.	Епска песна - содржинска анализа (Пример епска песна)
8.	Епска и лирска песна – <u>изразно читање</u> (Пример епска и пример лирска песна по избор на учениците или по насока дадена од наставникот)
Изразување и творење	
1.	Усно изразување - Раскажување за настан по сопствено доживување
2.	Прераскажување (опширно) на веќе анализиран текст
3.	Усно изразување Прераскажување
Медиумска култура	
1.	Библиотека Земање книги, весници и списанија

Цели за наставните единици од месец октомври

Ученикот/ученичката да:

- да го препознава јазикот како систем од знаци;
- да ги разликува согласките по звучност;
- правилно да употребува голема буква во пишан текст;
- изразно чита уметнички текстови;
- чита и анализира епска песна;
- да го усвои поимот расказ;
- опширно да прераскажува текст;
- да прераскажува настан слушнат од друго лице;
- да раскажува по сопствено доживување.

ПОДРАЧЈЕ ЈАЗИК

По својата природа јазикот овозможува неограничени можности за креативност, како во градењето на нови јазични целини, така и во нивното разбирање. Јазикот е симбол за предметите, идеите, а таа симболичност е жива и динамична, како на општо прифатениот, така и на сугестивниот, асоцијативен план. Природно е и наставата по македонски јазик да биде креативна, да создава услови за јазично творештво, како во рецептивната област, т.е. читањето, доживувањето и разбирањето, така и во продуктивната – (усното) и пишувањето и тоа од сите аспекти – семантички, синтаксички, лексички, фонемски и графемски.

Јазикот како програмско подрачје во наставата нуди можност истиот да се разбере како систем од знаци, средство за општење преку сигнали и симболи. Преку ова подрачје ученикот ќе може да ги продлабочи, систематизира, но и да стекнува нови знаења од областа на граматиката, како и правилно да ги препознава, разликува и употребува предвидените граматичките поими.

Во делот на правописот има континуитет во однос на правописните правила, нивната поширока употреба и правилна примена во насока на интерпункцијата: тире, две точки и наводници во директниот говор, употреба на голема буква и скратеници.

Посебен акцент во ова подрачје треба се стави на надополнувањето на знаењата за гласовите, нивната поделба на согласки (звучни и беззвучни) и самогласки, именките, придавките (присвојни и бројни), заменките (лични и показни), глаголите – разликување на категориите време, лице и број.

Во однос на реченицата во ова подрачје учениците го усвојуваат поимот проста реченица и ја препознаваат како таква во текстовите, познавајќи ја нејзината структура; разликуваат прости и сложени реченици и ги споредуваат, збогатувајќи го сопствениот израз.

Преглед на наставните единици од подрачјето Јазик за месец октомври

Наставна единица: Јазикот како средство за општење; Јазикот како систем од знаци

Цели: Да ја препознава и да ја разбере улогата на јазикот како единствено совршено средство за општење.

Очекувани резултати од учењето:

- ја објаснува комуникацијата;
- препознава различни знаци за комуникација (општење);
- наведува примери за комуникација.

Воведен дел

Наставникот нуди различни перспективи за реализација на целта на часот. Учениците треба да размислуваат како системот од знаци во македонскиот јазик функционира во различни области.

Поттикнување на учениците на разговор во кој треба да се вклучи секој ученик, се објаснуваат особеностите на комуникацијата, се изнесуваат индивидуални и групни критички ставови, се изведуваат заклучоци за комуникацијата како поим и како активност од индивидуално и општествено значење.

Во група и работа во двојки, а во согласност со правилата на убаво однесување, учениците треба да поттикнуат/да започнат или да се вклучат во усна и писмена комуникација на теми со нивните секојдневни навики, потреби и интереси и замислени комуникациски ситуации од нивното ученичко живеење. Учениците ги препознаваат, објаснуваат и ги коментираат пораките од воспоставената комуникација. Прават презентација на својата работа и притоа активно слушаат и се дополнуваат.

Наставникот може да користи игровни активности (како воведни), различни текстови како извор на јазични знаци за комуникација. Поттикнувањето да се користат соодветни форми од јазични изрази и знаци или некои форми знаковни/сликовни јазици е со цел развивање јазична свест за родените зборувачи на еден јазик.

Игровни активности

-Наставникот дава насоки за играта, секој ученик на своето другарче ќе се обиде со гестови и со мимики да му претстави еден предмет од училницата или од блиската околина. Другарчето треба да го погоди предметот. Потоа си ги менуваат улогите.

-Таен диригент: Еден добровolec излегува од групата. Останатите учесници од групата меѓусебе одбираат еден кој ќе прави одредени движења. Сите се редат во круг и ги повторуваат тие движења. Ученикот што се наоѓа во средината на кругот се обидува да го открие тајниот диригент. Откриениот диригент излегува надвор и играта се повторува – ДВИЖЕЊА – ИМИТИРАЊЕ.

-Разгледување и коментирање на следните слики и фотографии

- Што разбираш од сликата?
- Која е пораката што ти ја испраќа сликата?

- Што разбираш од сликата?
- Која е пораката што ти ја испраќа сликата?

Главен дел

Предлог активности: **Употребата на јазикот како систем од знаци во различни контексти – дискусија-начини на комуникација.**

Наставникот поставува едно тврдење како почеток на дискусија и ги прашува учениците што мислат за истото: **Покрај јазикот како основно средство за општење, луѓето може да се разбираат: со знаци, со слики, со звучни и светлосни сигнали, со движења, со мимики и гестови и сл.**

Наставникот преку поставување прашања ќе го поттикнува критичкото мислење во учечко-поучувачките процес. Воедно, преку прашањата наставникот треба да провери дали и колку учениците разбираат каде ќе можат да го применат наученото. Потоа дава конкретна и позитивна повратна информација насочена кон учечките активности на учениците, но и кон нивната ангажираност во активностите на часот.

Важни напомени за дискусијата и заклучокот на часот

Функцијата на јазикот е комуникацијата. Потребата на човекот да ги искаже своите мисли и чувства довеле до создавање на јазикот. Јазикот претставува систем од знаци што се употребуваат за комуникација. Тој е вродена способност на човекот. Секој човек е роден со способност да зборува. Ниедно друго живо суштество на нашата планета нема говорни органи како човекот, ниту способности со кои може да ги сфаќа симболите така како што може човекот. Од нас зависи колку ќе го усовршине знаењето на јазикот и неговиот систем. **Човечкиот јазик е најсовршено средство за комуникација**

Јазикот како систем од знаци

Човечкиот јазик е најсложен систем од знаци.

Јазикот е составен од многу делови, а сите тие се знаци. Гласовите, буквите, зборовите, речениците се знаци. Граматиката е систем од знаци.

За да составите реченица треба да ги знаете правилата на синтаксата (правилниот редослед на зборовите во реченицата) итн.

На пр.: Денес ќе одам в училиште.

За да ја искажеме оваа мисла ние сме одбрале пет зборчиња од целиот јазик, потоа сме употребиле правила: сме ги подредиле зборовите по правилен ред, сме употребиле: идно време на глаголот итн.

Јазикот содржи неограничено множество знаци. Не постои човек што ги знае сите знаци на еден јазик. За да говориме, потребно е да го познаваме системот и да знаеме определена количина од знаците.

Јазикот е систем од знаци.

Кога говориме, ние одбираме конкретни делчиња од системот и ги подредуваме според зададените правила.

Од целото множество знаци на јазикот, ние употребуваме неколку конкретни знаци и правила за да ја искажеме својата мисла која ја преточуваме во говор.

2. Наставна единица: Сигнали и симболи како средства за општење; класификација на знаци според спецификите

Цели: Да знае да препознава, разликува и споредува различни знаци за општење – сигнали и симболи.

Очекувани резултати од учењето:

- набројува сигнали и симболи;
- споредува сигнали и симболи;
- наведува нови примери сигнали и симболи кај различен вид изразување – писмени и усно.

Воведни активности:

1. Комуникацијата е универзален симбол на сè што постои.
2. Општењето е меѓусебно дејствување со кое се пренесува некоја информација.
3. Информацијата се пренесува со знаци.

Фактите/тврдењата (трите погоре посочени) се напишани на хамер, на таблата или на друго видно место во училиницата. Следува кратка дискусија за истакнатите зборови. Дискусијата со учениците и меѓу учениците му помага на наставникот да ги согледа знаењата и разбирањата на учениците. Во овој дел може да се организираат активности во кои учениците заеднички ќе дискутираат за некое барање/прашање/ проблем. Пожелно е да се користи некоја стратегија во која секоја од групите ќе претставува и „брани“ определена позиција/ став. На тој начин ќе бидат вклучени сите ученици. Во контекст на претходно кажаното, учениците нека напишат по три прашања за претходната наставна единица. Потоа можат да ги прочитаат пред сите, во група или наставникот може да ги прегледа. Исто така, може секој ученик да одбере прашање на кое ќе одговори.

Главни активности

Наставникот нуди различни перспективи за реализација на целта на часот. Учениците треба да размислуваат како системот од знаци во македонскиот јазик функционира во различни области. Поттикнување на учениците на разговор во кој треба да се вклучи секој ученик, се истакнуваат уште еднаш особеностите на комуникацијата, се запишуваат на таблата индивидуални и групни критички ставови, се изведуваат заклучоци за комуникацијата како поим и како активност којашто има универзално значење.

Активности

а) Сите стојат во круг. Активноста почнува кога еден ученик кој ќе го посочиме, ќе направи некоја гримаса која соодветствува на некое чувство. Сите ја гледаат направената гримаса, по што ученикот ја вади од лицето и му ја подава на ученикот до себе. Тој треба да ја земе и да ја стави во сопственото лице (да ја направи истата гримаса). Откако сите ќе ја видат имитираната гримаса, таа се вади и се фрла во празниот простор, во средината на кругот. Потоа, ученикот прави нова, своја гримаса која ја покажува на другите, ја вади, ја подава на следниот и се така со ред се додека сите не направат по две гримиси – една имитација од ученикот до нив и една сопствена.

б) Секој ученик добива по еден примерок од работниот лист, проследен со инструкцијатата: „Во секој круг нацртајте по едно лице кое ќе покажува како се чувствува оној што се нашол во ситуацијата која е опишана под кругот“. (Учениците се охрабруваат да цртаат подетални фацијални експресији-лица со веѓи, коса, солзи, гримаси....) Потоа одговараат на прашањето: „Кои чувства ги одразуваат нацртаните лица?“ (Одговор: срам/засраменост, гордост, задоволство, заплашеност/страх, тага/жалост, радост, изненаденост, разочарување, гадење...)

Во продолжение, од одделни ученици се бара целото тело да го постават во поза која ќе одговара на ситуацијата опишана под секој круг посебно: „Сега да видиме како изгледа целото тело на човекот кој се нашол во дадените ситуации. Кој ќе ни покаже?“ Освен на фацијалната експресија (на пр.: крената веѓа, трепкање со очите) треба да внимава и на другите делови од телото (на пр.: положбата на рамениците, удирање по челото, мрдање со прстите, рацете на колкови....).

На крајот, наставникот го кажува заклучокот дека освен со зборови, луѓето се изразуваат и преку лицето и преку телото, односно тоа е изразување без зборови или невербално изразување.

Дискусија

1. Дали кога зборуваме истовремено користиме и невербални знаци? Како изгледа тоа?
2. Дали, пак, некогаш пренесуваме пораки само со знаци и гестови, без зборови? Кога се случува тоа?
3. Кој вид на невербално изразување може да предизвика конфликт? Кој ќе ни го покаже тоа? (Можни одговори: исплазување на јазикот, определени движења со рацете за потценување, навредување)
4. А кој вид на невербално изразување (кои знаци) позитивно влијаат врз односите со другите? Кој ќе ни го покаже тоа? (Можни одговори: кимање со главата, насмевнување, покажување на палецот во знак на ОК или крукче со палецот и показалецот во знак на ОК, давање аплауз, намигнување, внимателно гледање во очи проследено со насмевка итн.)

Заклучок од активностите

Обично, кога зборуваме ние користиме и невербални знаци. Но, понекогаш може да комуницираме само со невербални знаци, без зборови. А има ли зборови или изрази кои кога би ги користеле би ни ги подобрувале односите со другите? Кои се тие? (Можни одговори: те молам, благодарам, изговарање на името-луѓето сакаат да си го слушнат своето име, итн.)

Некои други зборови, изрази и невербални знаци ни помагаат да создадеме подобри односи со другите.

Предлог активности: Употребата на сигналите и симболите знаци во различни контексти

Наставникот во продолжение на часот организира ефективна дискусија и поставува прашања и задачи преку кои може да се види разбирањето на она што се учи; давање повратна информација што ќе го утврди предзнаењето на учениците и ако новите информации ги дозира така што нема да се премногу и нема да се пресложени за да може да се поврзат со постојните; ги структурира информациите за да може учениците полесно да ги разберат и да ги поврзат; ги презентира информациите на повеќе начини што им се блиски и на јазик разбирлив за учениците; организира различни видови активности за учење

што им даваат можност на учениците информациите да ги разгледуваат и да ги користат на начин што е најсоодветен за нив; дозволува и ги поттикнува учениците да учат едни од други. Тие си ги објаснуваат нештата на свој, поедноставен начин.

Човекот е опкружен со безброј различни знаци.

Некои од овие знаци ни се испратени нам, но некои ги восприемаме без да бидат испратени со намера нешто да нè информираат. Според ова, знаците се делат на: симболи и сигнали.

Човековиот јазик е најсовршен систем знаци – симболи.

Сигналите се знаци што се испраќаат без намера.

Ако сме некаде во природа и слушнеме свонеж, ние добиваме информација дека во близина има стадо крави (или овци, или кози). Свонежот е знак за стадото, но таа информација не е упатена кон нас и затоа тоа свонење е сигнал. Трага (стапалка) во песок или снег претставува знак за тој што гледа таа трага – дека некој поминал на тоа место.

Симболи се знаци што се испраќаат со намера.

Симболите можат да бидат најразлични. На пример, ако нацртаме срце, ние испраќаме некоја информација со којашто сакаме да искажеме љубов кон некого. Училишното свонче е симбол бидејќи е знак што треба да нè информира дека часот завршил (или почнал) и тој знак е упатен кон нас.

Вежби и објаснувања за учениците

Уште кога ќе се роди, бебето дава знаци. Кога тоа плаче значи дека не е задоволно, односно дека е гладно, водено, му се спие итн. Мајката ги разбира знаците и му помага на своето дете. Во овој пример плачењето е нешто што укажува на нешто друго.

Знак е нешто што укажува на нешто друго.

Со текот на времето човекот учи, восприема многу информации и ги прима знаците што го опкружуваат. Знаците се восприемаат со сите сетила: со вид, со допир, со мирис, со слух.

На пример, жолтата боја на лисјата е знак дека е есен; со допир може да почувствуваме нешто студено или жешко, мазно или рапаво; кога ќе почувствуваме мирис на храна знаеме дека сме во близина на некоја сендвичарница или ресторан; кога ќе го слушнеме училишното свонче тоа е знак дека часот завршил или почнал.

Сигналите се знаци што се испраќаат без намера нешто да нè информираат.

Ако сме некаде во природа и слушнеме свонеж, ние добиваме информација дека во близина има стадо крави (или овци, или кози). Свонежот е знак за стадото, но таа информација не е упатена кон нас и затоа тоа свонење е сигнал. Трага (стапалка) во песок или снег претставува знак за тој што гледа таа трага – дека некој поминал на тоа место.

Симболи се знаци што се испраќаат со намера.

Симболите можат да бидат најразлични. На пример, ако нацртаме срце, ние испраќаме некоја информација со којашто сакаме да искажеме љубов кон некого. Училишното свонче е симбол бидејќи е знак што треба да нè информира дека часот завршил (или почнал) и тој знак е упатен кон нас.

Вежби и дискусија

Кои се обележјата на нашата земја?

Ако треба нашата земја да се претстави пред други, тогаш преку кои симболи накратко би ја претставиле?

Примери за симболи

Државен грб

Државно знаме

- Што разбираш од сликата?

- Која е пораката што ти ја испраќа сликата?

- Што разбираш од секоја слика?
- Која е пораката што ја испраќа секоја од сликичките?

Истражувачки активности на учениците

1. Символи како знаци за општење
Да се запишат групи на симболи.

- Сообраќајни знаци
- Логоа на ТВ куќи, банки, продавници
- Логоа на возила
- Јунаци од цртаните серии
- Државни знамиња, знамиња на општини и сл.

Развивање дискусија за посочените примери

2. Сигнали како знаци за општење
Да се запишат групи на сигнали.

- Светлосна сообраќајна сигнализација
- Сигнални ракети
- Светилник

3. Дискутирајте за значењето на народната поговорка: *Јазикот прави добро, јазикот прави и лошо.*

Изработете пано со најубавите и најинтересните одговори во врска со дискусијата на ниво на цела паралелка.

Рефлексија

1. Што правевме денес?
2. Како се чувствувавте?
3. Што научивме?
4. Како може наученото да го користиме во секојдневниот живот?

3. Наставна единица: Вежби за утврдување на стекнатите знаења за воочување разлики помеѓу јазичниот знак, сликата како знак и сигналите

Цели: Да препознава, разликува и споредува различни видови знаци.

Разултати од учењето:

- ги изговара правилно гласовите/ согласките од македонскиот гласовен систем;
- набројува согласки кои се разликуваат по својата звучност;
- посочува и да дава примери за различни согласки според звучност.

Воведна активност

Сценски движења: Наставничката чита текст, според текстот учениците треба движејќи се низ даден простор да се однесуваат како што слушаат, на пр.: „Станувам, поспан сум. Се просевам, се тегнам. Одам полека кон бањата. Се гледам на огледалото и си ја поправам разбушавената коса. Пуштам чешма и се мијам лице. Се мијам и заби и излегувам. Доцнам за на училиште. Трчам избекумено. Се облекувам и заминувам за на училиште...”

Главни активности

Наставникот може да користи игровни активности, различни текстови како извор на јазични знаци за комуникација. Се поттикнува соодветно да се користат соодветни форми од јазични изрази и знаци (сигнали и симболи) или некои форми знаковни/сликовни јазици со цел развивање јазична свест за родените зборувачи на еден јазик.

Наставникот преку поставување прашања ќе го поттикнува размислувањето во учечко-поучувачките работи. Воедно преку прашањата наставникот има можност да провери дали и колку учениците разбираат.

Давање конкретна и позитивна повратна информација насочена кон учечките активности на учениците, но и кон нивната ангажираност во активностите на часот.

Предлог - активности

Пишуваме како што зборуваме, читаме како што е напишано.

Еден глас = една буква = еден знак

Македонската азбука има 31 глас. Секој глас има свој знак наречен буква.

Македонската азбука има 31 буква.

Зборови поврзани со претходно ученото:

Знак, говор, јазик,
буква, азбука, сонце, љубов, книга,
дете, мајка, татковина, чита, пее,
се радува, разговара, разбира, човек.

Онака како што зборувате во вашето место, напишете по две реченици употребувајќи ги посочените зборови.

Обиди се со помош на речениците да искажеш некое убаво чувство.

Прочитај му ги речениците на твоето другарче.

Разговарајте околу содржините на речениците.

Завршна активност

Учениците се делат во парови. Членовите на двојката стојат еден зад друг и претставуваат „автомобил“ – лицето напред и возач – лицето назад. „Автомобилот“ има врзани очи и се движи со помош на следните инструкции на возачот: два пати стискање на десното рамо – свртување надесно, два пати стискање на левото рамо – свртување налево, двете раце поставени на рамената – возење право, тргнување на рацете, без допир – стол, „автомобилот“ застанува, На знак на наставникот возачите почнуваат да возат автомобил во просторијата. По одредено време се менуваат улогите.

Прашања за самооценување

1. Што научи од часовите посветени на јазичниот знак, сликата како знак и сигналите?

2. Кои задачи ги заврши во однос на посочените наставни единици? (подвлечи):

- учествував активно во сите активности/задачи,

- напишав домашна работа – наставен лист во кој:

А) сите задачи ги одговорив;

Б) половината ги одговорив.

3. Учество во дискусија:

- коментирав за најголем дел од прашањата;

- коментирав само на неколку прашања;

- не коментирав и воопшто.

Наставна единица: Звучни и безвучни согласки; согласки по звучност – изговор

Цел/и: учениците правилно да ги изговараат согласките според нивната звучност.

Очекувани резултати од учењето:

- учениците правилно ги изговараат согласките;
- прават разлика при изговорот на звучните и безвучните согласки според треперењето, односно нетреперењето на гласилките (гласните жици).

Воведни активности

Наставникот часот го започнува на тој начин што учениците ги дели во парови и секој ученик добива задача да го напише своето име и презиме, а потоа да го размени со своето другарче. Откако ќе го сторат тоа наставникот бара учениците од името и презимето на другарчето да ги издвојат согласките и самогласките. Групираните самогласки и согласки учениците ги кажуваат гласно, прво самогласките, а потоа и согласките. Откако учениците ќе ги кажат самогласките, наставникот констатира дека самогласките се чисти тонови и дека при нивниот изговор има слободен проток на воздушната струја без да се најде на некаква препрека. Во однос на новата наставна единица, наставникот се надоврзува на тој начин што кажува дека во однос на согласките кои учениците ги издвоиле од името и презимето на своето другарче состојбата е сосема поинаква, односно дека при изговорот на согласките воздушната струја наидува на одредена пречка која треба да се совлада, а тоа значи дека постојат повеќе можности да се создадат пречки (од јазикот, усните, забите, непцето) при нивниот изговор.

Од оваа активност се констатира дека при образувањето и изговорот на самогласките нема никакви препреки што не е случај при образувањето и изговорот на согласките.

Главни активности

Во делот од часот кој следи наставникот преку практични примери на учениците им ја посочува разликата при изговорот на звучните и безвучните согласки.

При објаснувањето наставникот на учениците им посочува дека во зависност од тоа дали при образувањето, односно изговорот на согласките треперат или не треперат гласилките (гласните жици), тие се делат на **звучни** и **безвучни**. Наставникот ова го поткрепува со пример/и, а потоа бара истото, односно пример/и да посочат и учениците.

При поставувањето на барањата до учениците, наставникот се труди тие секогаш да бидат избалансирани согласно тежинските нивоа (познавање, разбирање и примена).

ЗВУЧНИ согласки	Б	В	Г	Д	Ѓ	Ж	З	С	Џ	
БЕЗВУЧНИ согласки	П	Ф	К	Т	Ќ	Ш	С	Ц	Ч	Х

Во однос на одговорите дадени од страна на учениците како и во однос на нивната ангажираност за време на часот, наставникот на учениците им дава соодветна повратна информација.

Наставна единица: Звучни и беззвучни согласки; согласки по звучност – разликување

Цели: учениците да ги разликуваат согласките по звучност и да го знаат нивниот соодветен парник.

Очекувани резултати од учењето:

- учениците ја знаат поделбата на согласките по звучност (на звучни и беззвучни согласки);
- учениците прават разлика помеѓу согласките по звучност во писмениот и усниот говор.

Воведни активности

Наставникот часот го започнува преку игровна активност на тој начин што тој и учениците, секој посебно, на листови хартија во боја ги имаат напишано поединечно звучните и беззвучните согласки (звучните согласки се напишани на листови хартија во сина боја, а беззвучните согласки на листови хартија во зелена боја). Наставникот може да крене високо согласка која може да биде звучна или беззвучна, а ученикот треба да одговори на тој начин што ќе го крене листот хартија на кој е напишан парникот на таа согласка. Ученикот кој прв ќе даде точен одговор добива поен. Наставникот оваа постапка ја повторува сè додека не ги каже сите согласки, а учениците нивните парници по звучност. Победува оној ученик кој освоил најмногу бодови.

Наставникот по игровната активност заклучува дека на секоја звучна согласка одговара беззвучна согласка, а тоа значи дека секоја звучна согласка има свој парник беззвучна согласка. Исклучок прави само согласката **х** која нема свој парник и е беззвучна согласка. Наставникот на учениците им кажува дека при изговор на еден пар на согласки разликата најдобро може да се направи/согледа во пример од два збора каде зборовите се разликуваат само по една согласка (едната е звучна, а другата беззвучна). Наставникот посочува неколку примери, а потоа од учениците бара и тие да посочат такви слични примери.

Главна активност/активности

Во продолжение на часот преку други игровни активности наставникот на учениците им посочува начин како тие трајно да ги запомнат звучните и беззвучните согласки. Наставникот објаснува дека се прескокнуваат самогласките и се редат првите осум согласки: **б, в, г, д, Ѓ, ж, з, с** – сите овие осум согласки се од првиот дел од азбуката и се звучни согласки, но треба уште да се запомни и звучната согласка **џ** што се наоѓа при крајот на азбуката. Откако ќе се запомнат звучните согласки се учат нивните парови, учениците ги помнат по нивните звучни совпаѓања. Истото се вежба преку избор на зборови со кои ученикот се среќава во секојдневието, односно зборови блиски до учениците и лесни за помнење.

Звучните согласки се:

б в г д Ѓ ж з с џ
леб(п), лав(ф), снег(к), град(т), гле¹(ќ), еж(ш), мраз(с), дис²(џ), беџ(ч)

¹ Горниот слој на забот

² Бидејќи во македонскиот јазик нема збор што завршува на звучната согласка **с**, го користиме зборот **сид** наопаку напишан или изговорен **дис** за да го покажеме обеззвучувањето на **с** во **џ**

При објаснувањето на зборовите кои завршуваат на звучни согласки, може да се кажуваат/пишуваат и зборови односно реченици како кога се решава крстозбор, пример: производ за секојдневна исхрана – леб; цар на животните – лав; врнеж во зима – снег; голема населба – град; горниот слој на забот – глеѓ; диво животно со боцки – еж; смрзната вода – мраз; зборот сид напишан или изговорен наопаку – дис; амблем кој се носи како моден детаљ – беџ.

На овој начин, односно преку вакво објаснување при изучувањето на звучните и беззвучните согласки на учениците ќе им биде овозможено знаењата да им бидат трајни, а тоа е и потребно, имајќи предвид дека при применувањето на правилата за едначење на согласките по звучност и на правилата за обеззвучување на звучните согласки на крајот на зборот се прават правописни грешки. (Едначењето по звучност, учениците ќе го учат во погорните одделенија но секако, оние кои покажуваат посебен интерес и кои побргу напредуваат во учењето со оваа фонетска промена може да се запознаат и сега.)

Во однос на одговорите дадени од страна на учениците како и во однос на нивната ангажираност за време на часот, наставникот на учениците им дава соодветна повратна информација.

Наставна единица: Вежби за утврдување на стекнатите знаења поврзани со изговарање и разликување на согласките по звучност

Цели: Да ги препознава, набројува и да ги изговара согласките по звучност; да ги препознава двојките од звучна и безвучна согласка.

Резултати од учењето:

- препознава правилен и неправилен изговор на согласките;
- го опишува и го покажува начинот на артикулација на согласките во однос на нивната поделба по звучност;
- препознава парови од звучна и безвучна согласка.

Наставните активности треба да бидат насочени кон звуковата страна на јазикот и треба да се реализираат главно со зборување. Централно место во нагледноста има изговорот на согласките, поточно, демонстрирањето на артикулацијата на согласките со помош на говорниот апарат.

Наставникот треба да ја реализира оваа наставна содржина со примена на иновативни техники (бинго, асоцијации, точно-погрешно) со што ќе создаде позитивна клима за работа и зголемена мотивација кај учениците. На самиот почеток предлагаме да се направи поврзување со претходните активности и предзнаења на учениците во однос на скратениците и скратувањето на зборовите.

Потоа учениците работат во парови и индивидуално и групно на задачи и активности од различен вид. Наставникот нејасните термини дополнително ги појаснува, на пр. им овозможува на учениците да направат разлика меѓу звучна и безвучна согласка. По секоја завршена активност наставникот продолжува со нова подготвена активност која се надоврзува на претходната. Учениците активно учествуваат во работата и внимателно ги следат насоките од наставникот. Методите што се користат треба да се соодветни на поставените цели. Знаењата и способностите на учениците се оценуваат преку усна повратна информација. Наставникот има коректен изговор во текот на сите часови по сите предмети како неприкосновена нагледност.

Активности /задачи за учениците

- 1. Изговорете ги гласно следниве зборови:**
Џеб, орев, гулаб, сид, снег, нож, рид, маж
2. Кој глас го слушаш на крајот на секој збор од низата зборови во прашањето број 1?
3. Во следната реченица пронајди ги звучните и безвучните согласки и запиши ги по редослед.
Доколку еднаш си ја напишал согласката не треба да ја запишуваш повторно.

Отидов в град и купив: ориз, леб и праз.

4. Прочитај ги индивидуално зборовите од табелата и протолкувај го нивното значење со другарчињата и наставникот.

баба	волан	Ѓорѓи	зора
попај	фабрика	ќумур	сама
свонче	џуџе	вазна	балон
цвет	чамец	фаза	папка
знаме	свезда	ѓум	џеб
сонце	џвркот	ќебе	чевел

Ги изговараат зборовите од табелата и во тетратките се запишуваат кои зборови се изговараат потешко, а кои полесно.

- Се споредува изговорот на зборовите/гласовите - еден ученик изговара бавно, друг брзо.

- Се одделуваат во колони гласовите од зборовите во табелата:

звучни согласки	беззвучни согласки	други согласки	само- гласки

Наставна единица: Употреба на голема буква (при пишување имиња на држави, нивни жители, народи, градови, села, области, нивни жители и пишување на празници чие име е напишано со број)

Цели: учениците правилно да ја употребат големата буква при пишување имиња на: држави, нивни жители, народи, градови, села, области, нивни жители и пишување на празници чие име е напишано со број.

Очекувани резултати од учењето:

- учениците употребуваат голема буква при пишување имиња на: држави, нивни жители, народи, градови, села, области, нивни жители и пишување на празници чие име е напишано со број во секојдневната писмена комуникација.

Воведни активности

Наставникот го започнува часот преку поставување насочени прашања кон учениците поврзани со наставниот материјал учен минатата година во однос на пишување голема буква кај сопствените именки со кои се искажуваат имиња на институции, адреси, списанија, празници. Всушност наставникот на учениците им дава наставно ливче во кое е содржана техниката „знам - сакам да знам - научив“ во однос на пишувањето на голема буква. Учениците ја пополнуваат првата колона од наставното ливче „знам“. Откако ќе напишат и презентираат, наставникот бара од учениците да ја пополнат втората колона, односно „сакам да знам“ во однос на употребата на голема буква. Откако учениците ќе прочитаат што сакаат да знаат во однос на употребата на голема буква, наставникот се надоврзува во однос на новата наставна единица преку насочувачки прашања: „Како се вика нашата држава?“, „Кој е главен град на нашата држава?“, „Како се вика селото/градот од каде потекнуваат твојот дедо и баба?“... На дадените одговори од страна на учениците наставникот се надоврзува на тој начин што на учениците им кажува дека имињата кои тие ги дале како одговор, секогаш се пишуваат со голема буква.

Главна активност/активности

Во продолжение на часот наставникот на учениците преку конкретни примери им посочува во однос на именките (за кои е предвидено на часот учениците да стекнат знаења) дека нивните имиња се пишуваат секогаш со почетна голема буква.

Покрај тоа што наставникот посочува примери, исто така учениците ги држи мотивирани и активни преку барања до нив и тие да посочат соодветни примери во однос на она што е предмет на изучување на часот.

Прашањата поставени од страна на наставникот се во контекст кој е близок до учениците, односно ситуации кои се блиски до нив и со кои тие секојдневно се среќаваат во нивниот живот.

Во склоп на оваа наставна единица, наставникот на учениците им посочува и примери во кој случај не се пишува некоја именка со голема буква, конкретно во случаите кога се пишуваат имињата на жители на градови и имињата на жители на села.

Држави: Македонија, Германија, Италија, Кина

Градови: Кочани, Гостивар, Рим, Атина

Имиња на жители на држава: Македонци, Хрвати, Французи, Шпанци

Имиња на народи: Македонец/Македонка/Македонци, Кинез/Кинеска/Кинези, Бугарин/Бугарка/Бугари, Албанец/Албанка/Албанци

- Покрај имињата на државите, градовите, жителите на државите и имињата на народите, со голема буква се пишуваат и имињата на:

Села: Ростуше, Волково, Вевчани, Иловица

Области: Мариово, Порече, Малешево, Тиквеш

Имиња на жители на области: Мариовец/Мариовка/Мариовци, Поречанец/Поречанка/Поречани, Малешевец/Малешевка/Малешевци, Тиквешанец/Тиквешанка/Тиквешани

- Но, треба да знаете дека со мала буква се пишуваат имиња на:

Жители на градови: битолчанец/битолчанка/битолчани, белграѓанец/белграѓанка/белграѓани, скопјанец/скопјанка/скопјани, охриѓанец/охриѓанка/охриѓани

жители на села: вевчанец/вевчанка/вевчанци, лактинец/лактинка/лактинци, мокринец/мокринка/мокринци, галичанец/галичанка/галичани

- Кога сме кај сопствените именки треба да знаете дека имињата на државните, интернационалните и верските празници се пишуваат со голема буква.

Државни празници: 8 Септември (Осми септември), 2 Август (Втори август), 11 Октомври (Единаесетти октомври)

Интернационални празници: 8 Март (Осми март), 1 Мај (Први мај)

Верски празници: Велигден, Божик (Божик), Бајрам, Свети Никола

Во однос на празниците треба да се запомни и применува следното:

- ако првиот дел од името на празникот е напишан со цифра, следниот збор започнува со голема буква, (Пример: 24 Мај),
- името на празникот кој во себе содржи цифра и збор, кога се пишуваат само со зборови, тогаш првиот збор (цифрата) се пишува со голема буква, а зборот со мала буква (Пример: Први мај),
- ако името на празникот содржи само еден збор, тогаш тој се пишува со голема буква (Пример: Велигден),
- ако празникот содржи два збора, од кои вториот е сопствена именка, тогаш и двата збора се пишуваат со големи букви (Мала Богородица)

Прашања за повторување на изученото:

- Кои од посочените именки се напишани погрешно: Австрија, грција, бугарин, Мариовка, италијанец, влаинка, Беловиштанец, положанец, осми септември, Велигден, 1мај.
- Напиши по една реченица во која ќе употребиш: име на држава, име на град, име на жител на држава, име на село, име на област, име на жител на град, име на жител на село, име на државен празник, име на интернационален празник и име на верски празник

Во завршниот дел од часот наставникот бара од учениците да ја пополнат третата колона од наставното ливче - „научив“. Откако ќе го сторат тоа учениците, наставникот од нив бара секој да прочита што напишал.

Во однос на одговорите дадени од страна на учениците како и во однос на нивната ангажираност за време на часот, наставникот на учениците им дава соодветна повратна информација.

Наставна единица: Вежби за употреба на голема буква (при пишување имиња на држави, нивни жители, народи, градови, села, области, нивни жители и пишување на празници чие име е напишано со број)

Цели: Вежбање и примена на стекнатите знаења за употреба на голема буква.

Очекувани резултати од учењето:

- учениците практично препознаваат и применуваат употреба на голема буква во нивната писмена комуникација.

Овој час е предвиден за вежби, односно проверка на стекнатите знаења на учениците поврзани со голема буква, конкретно при пишување имиња на држави, нивни жители, народи, градови, села, области, нивни жители и пишување на празници чие име е напишано со број. За таа цел наставникот претходно има изготвено наставен лист кој се состои од три работни задачи. Наставникот бара секој ученик индивидуално да пристапи во решавањето на вежбите.

Наставникот на учениците им ги појаснува барањата содржани во наставниот лист и потоа ја следи нивната работа. По завршувањето на активностите поврзани со наставниот лист, наставникот во согласност со условите може да пристапи кон заемно оценување со што учениците формативно ќе оценат или пак самиот да ги прегледа давајќи пишана повратна информација.

Наставен лист

Име и презиме на ученикот:

Одделение:

- Во кои од посочените зборови почетната буква погрешно е напишана:

Виница, могила, Швајцарија, 8 Септември, поречанец, Свети Ѓорѓија, единаесетти октомври, Мала Богородица, кавадарчанец, Преспа, Авганистан, германија, Србинка, Босилово

- Пополни ги празните линии во дадените реченици со соодветен збор (внимавај како ќе ја употребиш големата буква).

- _____ го славиме како ден на независноста на Македонија.
- На _____ се вапсуваат јајца во црвена боја.
- Мојот сосед Мустафа за _____ секогаш ми носи баклава.
- Главниот град на Франција се вика _____.
- Жителот на областа Преспа се вика _____.
- Поречанец е жител на областа _____.
- Илинденското востание се кренало во _____.

- Во дадениот текст пронајди ги зборовите каде има неправилна употреба на голема буква.

Павел и Анастасија живеат во Италија, во градот милано. Тие секое лето доаѓаат во селото Црник на гости кај баба и дедо. Ова село се наоѓа во областа Малешевија и има многу убава местоположба. Сите велат дека црничани отсекогаш биле печалбари и ги има насекаде низ белиот свет. Павел и анастасија уживаат во убавините на родниот крај на нивните родители. Секој трет ден заедно со баба и дедо одат да купат намирници во берово или во пехчево. Ова лето поминаа прекрасно па затоа на баба и дедо им ветија дека ќе доаѓаат почесто. Им ветија дека ќе дојдат и за божик, а најверојатно и напролет за Велигден.

ПОДРАЧЈЕ ЛИТЕРАТУРА

Планирањето и реализацијата на наставата по предметот Македонски јазик за петто одделение на основното деветгодишно образование подразбира поврзување на теориските познавања за литературата со читањето како активност и како вештина која се совладува најпрво како основно скалило на писменоста. Читачкиот процес потоа се развива низ повеќе внатрешни нивоа: совладување на читањето на глас, читањето во себе, изразното читање. Од тоа ќе произлезе и најважната придобивка од читањето, која воедно е основа на писменоста во општата смисла на поимот, а тоа е можноста да се совладуваат брзо и лесно текстови и наставни содржини од различни предмети. Успешноста во читањето е показател за успешност на сите полиња сметајќи го читањето како основен начин на усвојување на информации и нови знаења од сите области.

Оттаму произлегува дека читањето претставува процес кој вклучува повеќе аспекти кои ќе се увежбуваат во совладувањето на поимите, содржините и вештините од подрачјето Литература.

Во оваа учебна година учениците покрај читањето и идентификувањето на основните информации низ текстот за времето и местото на дејството и ликовите, потребно е да го вежбаат и практикуваат читањето со разбирање.

Од нив се очекува да ги совладаат поимите поврзани со расказот, романот за деца, епската и лирската песна, басната. Учениците треба да умеат течно и со правилен акцент да ги читаат уметничките текстови како и да умеат изразно да читаат текстови, да ги разликуваат текстоите како лирски или епски, пред сè тоа се однесува на поезијата, но и да знаат за расказот како вид прозна творба.

За постигање на овие цели и добивање соодветни резултати од учењето потребно е користење на интересни текстови со теми кои отвораат можности за дискусија. Дискусијата на наставникот му овозможува: претставување на содржината, објаснување на поимите преку разговор, оформување ставови и слободно споделување мислења и на крајот индивидуална контекстуализација на знаењата.

Наставна единица: Читање уметнички текстови

Цели: учениците да читаат текстови со примена на правилен акцент и интонација соодветна на литературни/уметнички поетски и прозни творби.

Резултати од учење: изразно чита уметнички прозни и поетски текстови.

Воведна активност

„Претстави ја нашата земја како...” ☹

Наставникот им објаснува на учениците дека можат да ја претстават својата земја со три до пет зборови. Им дава насоки дека тоа може да се зборови кои се однесуваат на луѓето во земјата, на дејностите со кои се занимаваат овде како и со познати и непознати природни убавини. Се читаат зборовите и потоа следуваат активности за песната.

Главна активност на часот: Изразно читање на песната „Илинденска песна “ од Васил Куновски. Наставникот ја чита песната изразно.

Илинденска песна”

Мечкин – Камен светол затрепери в радост,
во земјава моја ти споменик вечен,
развиори искри над Крушево градот
в лазурнава мила илинденска вечер.
Приказната твоја исполнета в пламен,
излеана в бури ја слушам со занес,
приказната бојна за Питу и Карев,
за борците – орли, за Гоце и Јане.
И гледам нов огон и нов Илинден пламна,
ал свезда на чела партизански блесна.
Република нова в Прохор Пчински самна,
и слободно ечна македонска песна.
Мечкин – Камен, светол затрепери в радост,
во земјава моја ти споменик вечен,
развиори искри над Крушево градот,
в лазурнава мила илинденска вечер.

Васил Куновски

Дискусија: Кои зборови ги среќавате најчесто во песната? Што мислите за нив? Дали може да ги поврзете со места на кои веќе сте биле? По што се познати тие места? Дали знаете зошто се посетуваат? Објаснете го својот одговор. Дали ви се познати имињата кои се споменуваат во песната? Можете ли да ги објасните, каде сте ги чуле?

Стиховите:

„И гледам нов огон и нов Илинден пламна

ал свезда на чела партизански блесна.

Република нова в Прохор Пчински самна,

и слободно екна македонска песна.“ - со кој празник можеме да ги поврземе?

Го збогатувам својот речник

ал-црвено

лазурнава – азурна, со светло сина боја

Активност – Читач на денот - наставникот ги мотивира учениците да ја прочитаат песната изразно и доколку има можност да направат мал натпревар.

Завршна активност на часот

Наставникот дава уште еден текст за изразно читање со теми кои се надоврзуваат.

Забелешка: Доколку наставникот процени дека овој текст и песната не може да се реализираат во еден час може да даде насоки за читање на текстот како домашна задача.

„Над двете езера“

Се искачивме по угорницата, а зад нас остана Охрид. Низ доловите навевот носи далечно блеење на овци, свонци и притаени одгласи на овчарски кучиња.

Подзастануваме и се напрегаме да го дофатиме текот на подземните води:

легендата вели дека во ваква ноќ може да се чуе како водите на Преспанското Езеро истечуваат во Охридското Езеро низ студените силни бликови од Билјанини Извори и сè до Дрим кај Свети Наум. Брземе понатаму. Сакаме пред да изгрее сонцето да сме на сртот. Гасне и последната ѕвезда. Модро-сивите врвови на Галичица ги огреваат првите одблесоци на блискиот изгрев. Воздушни струи ни ги ладат испотените чела. Се качуваме на назабениот срт.

Стоиме на висина од над 2000 метри. Тоа е длабоко седло од највисокиот врв Томорос. Планинските страни стрмно се спуштаат над двете езера. Лево, на исток, треперат ширните води на Преспанското Езеро, а десно, на запад, како во огромна лулка и повиено во бели и млечни сињаџи, доспива Охридското Езеро.

Далеку на исток на Пелистер, Бабиниот врв, зрачесто вивнаа првите лачи на изгревот. Еден зрак се протегна до нас, се спушти вдоль песокливиот брег на Преспанското Езеро, по кој се раѓаа и умираа пенливи бранчиња. Големи и мали полуострови го шират езерскиот брег. Свеж повев од кон Сува Гора на југ лесно ја разбрани водата и како да ја избриша граничната линија што ги дели Македонија, Грција и Албанија.

Борис Бојаџиски

✓ Дневник за метаучење преку чек листа со дополнување

-Што правевме денес?

-Научив дека...

-Додека го учевме и дискуитрамве ова, се чувствував...

-Ова може да го користам во...

Наставна единица Расказ – поим и пример „Ѓеврече“ од Александар Поповски

Цели: Запознавање со поимот расказ како прозен текст преку дискусија за неговата содржина.

Резултати од учење: препознава прозен текст – расказ.

Воведна активност: што значи поимот однесување?

Во бура на идеи учениците кажуваат што подразбираат под поимот однесување.

Наставникот го повторува секој збор/објаснување од учениците и го забележува на табла, флип чарт...

Учениците се насочуваат во дефинирањето на поимот однесување:

Однесување е сè што прави човекот, сите негови постапки. Постапките кои ги прави човекот се дел од неговото однесување.

Главна активност на часот

Текстот се чита со примена на техниката Табела за предвидување

(Наставникот го чита текстот и ги определува местата за запирање со читањето. Во времетраење од една минута учениците предвидуваат и објаснуваат што мислат дека ќе се случи понатаму и запишуваат сосем кратко.)

ШТО МИСЛИТЕ ДЕКА НАВИСТИНА ЌЕ СЕ СЛУЧИ?	КАКВИ ДОКАЗИ ИМАТЕ ЗА ОВА?	ШТО НАВИСТИНА СЕ СЛУЧИ?

„Ѓеврече“

Кога бев ученик немаше училишни кујни. Кој сакаше ужина си носеше од дома. Само понекогаш купував симид или ѓеврече од чичковците кои продаваа во училишниот двор.

Секој не можеше да купи. Имаше деца кои по цела учебна година само подголтуваа гледајќи некого од нас како јаде мек симид и топло препечено ѓеврече. Се разбира, доколку некој не му подадеше залак – два.

Јас бев еден од оние кои поретко купуваа и тоа во деновите кога тате донесуваше некоја паричка повеќе.

Сè беше добро се додека еден ден околу нашето училиште не почнаа да се врткаат неколку повозрасни деца, речиси момчиња. Не беа ученици и само бараа начин како да се подзакачат со некого и да го изнатепаат.

Станаа страв и трепет за сите нас. Се раскажуваа цели истории за тоа како каде и кога некого изнатепаале. Почнаа да ни ги одземаат чантите или торбите, а книгите и тетратките да ги фрлаат по улиците. Учителките се обидоа да се расправаат со нив, но овие откако излегоа од дворот започнуваа со камења да фрлаат по училишната зграда и искршија неколку големи прозорци. Тогаш и тие кренаа раце, веројатно, пресудувајќи дека е поефтино ќе ги чини ако не ги задеваат. А учители имавме само двајца и тие беа постојано болникави та не беа ни способни со некого да се караат, а уште помалку да се тепаат.

А еден ден почнаа да ни ги одземаат паричките што ги носевме за да си купуваме нешто за јадење или пак ако веќе не беа стигнале да го сторат тоа, ако веќе си имавме купено, од раце ни ги одземаа симидите и ѓевречињата. Беа добро запознаени кој има од нас парички, и кој може да си купи симид или ѓеврече. Можеби точно поради тоа мене не ме претресуваа кога доаѓав на училиште. Беше доцна есен. Ден пред тоа заврна првиот снег и сега улиците беа калливи. Од многу кал немаше чисто камче од калдрмата за да скокаме од едно на друго и некако почисти да влеземе во училницата.

Излегов да си купам ѓеврече на првиот голем одмор. Ме зачуди тоа што околу продавачот немаше деца да купуваат. Бевме само двајца, подадов паричка и не успеав да си го земам ѓевречето што ми го подаваше продавачот. Од зад мене, некој подаде рака и ми го грабна од пред нос. Друга една таква рака, рапава и цврста, го подзеде од првиот.

-Што правите, бре апашишта-викна продавачот.

Се свртев и ги видов тројцата момчиња задоволно и широко насмеани.

-Без пари ли ти го земаме?! – Еден од нив подбивно му рече на продавачот.

-Што не си гледаш работичката! – му се заканија.

Во тој миг многу се исплашив. Почувствував како срцето почна пргаво да ми скока во градите. Но, и самиот не знам што ми стана, зошто решително викнав:

-Мое е...

-Ако е твое, дојди да си го земеш – рече најголемиот.

Во својата рака го држеше и мафташе моето ѓеврече. Не можам да ги објаснам тие моменти што ги водеа движења. Знаев дека тоа не е разумно, но некаде длабоко во срцето чувствував дека сум прав, дека тоа така не може да биде; тоа не треба да го дозволам; тие немаат право да го прават тоа...

Не бев храбро дете, поточно бев далеку од детското смело безумство. Знам само дека посегнав и за малку ќе си го дофатев ѓевречето. Дури и помислив како загризувам во неговиот круг, како изгладнето џвакам.

Големиот не го очекуваше тоа. Но, откако не успеав тој за секоја случајност, уште повисоко го подигна пленот. Немаше потреба да го прави тоа. По првиот неуспешен обид како да се вразумив и не мислев повторно да скокам.

Сега тој сакаше да си поигра со мене како со малечко кутренце. Рече: -Ајде!

Го фрли високо над себе ѓевречето и сакаше да скокнам по него. Не се помрднав. Тогаш големиот посака да го пречека в раце. Но, во тоа не успеа. Ѓевречето го удри во раката и само малку повторно потскокна, како да беше од гума. Големиот се фрли по него, небаре голман се фрла по понастрана шутната топка. Тогаш при доскокот незгодно тапна на еден камен и заедно со ѓевречето, што беше го дофатил, се најде во калта! Лежеше во калта испружен колку што беше долг и широк.

Сфатив дека треба да бегам и за миг се најдов до влезот. Оттука повеќе деца го следеа она што се случуваше со мене и тројцата силници. Одморот не беше завршил иако мене ми се чинеше дека од излегувањето како да беше изминала цела вечност.

Од вчидовиденост не стигнаа ниту да се насмеат. Тогаш едно од децата извика:

-Шатка! Прета како шатка!

Доволно беше. Се роди прекарот. Децата почнаа да се смеат и да викаат по него. Перо, така се викаше момчето, Перо Шатката, како што потоа сите во градот го завикаа, за чудо не направи никаква закана. Полека стана од калта, прво на колена, а потоа се исправи. Постоја така не обидувајќи се ниту да се по исчисти, погледна во ѓевречето што уште го држеше в рака. Се заврте потоа како да ме бараше, како да сакаше да ми го врати, но откако не ме најде во близина, си замина не фрлајќи го ѓевречето. Тоа како да беше неговиот најскапоцен трофеј. Неговите другари, кои ниту ги погледна, се стрчаа по него...

Тие момчиња тогаш за последен пат беа во дворот на училиштето. Го среќавав големиот по улиците на градот. Полека стануваше ерген. Но, иако ја беше исчистил калта од себе, никогаш не му успеа да се ослободи од прекарот. Тоа не беше нешто што се суши, што се лушти или струже, ниту пак со некаква четка се исчетува.

Тој, големиот, што толку суверено владееше во дворот на училиштето, засекогаш остана Шатка, Перо Шатката...

Александар Поповски
(Раскази за деца, Култура, Скопје, 2001)

Прашања за текстот и дискусија

Дали ви се допадна текстот кој го прочитавме? Во кој дел најмногу? Зошто?

Дали во предвидувањата при читањето бевте блиску до она што се случи во расказот?

Дали нешто ве изненади додека читавте? Зошто?

Кои ликови ги среќаваме во расказот?

Во кое лице е раскажувањето?

Задача за дома:

-Пронајди ги деловите од расказот каде се изразени чувствата на ликот раскажувач и издели ги. До какви заклучоци дојде?

-Пронајди ги деловите кои го покажуваат однесувањето на ликот Перо. Кое е твоето мислење за неговото однесување? Објасни го со неколку реченици.

Рефлексија

Што правевме денес?

Што научивме денес?

Како се чувствувавте за време на читањето на текстот? Зошто?

Наставна единица: Елементи на расказ „Геврече“ од Александар Поповски

Воведна активност: Децата се седнати во круг, го кажуваат своето име, а за презиме треба да измислат и да кажат презиме кое почнува на првата буква од нивното вистинско презиме и означува некакво одредено чувство. Потоа учениците коментираат зошто го кажале тоа презиме за себе.

Пример: Соња Среќновска, Весна Веселовска, Марко Тажновски

Главна активност Наставникот го чита текстот изразно, а потоа следува дискусија за тоа какви чувства преовладуваат во расказот (можат да ги користат одговорите на прашањата кои им беа за домашна задача)

Дискусија

Кои позитивни и кои негативни чувства ги има во расказот и кај кои ликови?

Дали во вашето секојдневие ви се случило да се чувствувате така? Кога и каде?

Сте покажале ли дека се чувствувате некако во тие ситуации?

Дали сте побарале помош за тоа? Сте разговарале ли со некого?

Кој е раскажувачот во текстот? Дали можеме да го откриеме неговото име?

Што се случува на почетокот на овој текст?

На што се однесува најголемиот дел од текстот, на кој настан/настани?

Колку ликови има во текстот? Наброј ги оние ликови кои ги откри во читањето. Каков е односот меѓу ликовите, дали тие се разбираат или се на спротивставени страни?

Кое е твоето мислење за однесувањето на Перо? Што мислиш за однесувањето на ликот раскажувач?

Каква порака / пораки има за тебе овој расказ?

Заклучок: Кус текст –прозна литературна творба во кој се зборува за настан/и (најчесто еден главен настан) и во кој има помал број ликови кои говорат и дејствуваат се вика расказ.

Завршна активност:

Учениците запишуваат порака за/од текстот за настанот и однесувањето на ликовите.

Наставна единица: Содржинска анализа на текстот „Рациновата љубов“ П. Стојчевски

Цели: Самостојно читање и анализа на содржина на кус прозен текст

Резултати од учењето

-чита и дискутира за куса содржина на текст/расказ.

Воведна активност

Учениците се поттикнуваат да кажат што повеќе објаснувања за тоа што значи книгата за нив.

Наставникот има подготвено неколку изреки кои ги споделува со учениците и за кои се коментира.

„Рациновата љубов“

Секоја квечерина Коста ја напушташе грнчарската работилница што се наоѓаше во приземјето на нивната куќа и незабележан од никого преминуваше кај Ќускиеве.

Таму, незнаејќи за умор, продолжуваше да го врти големото грнчарско тркало и да обликува нови стомни сè до доцна во ноките. Една вечер кога се врати дома мошне доцна, татко му Апостол изнемоштен од болеста, тивко, скоро прпелајќи ги зборовите низ својата уста, го запраша:

- Синко, зошто секоја вечер доцниш и што работиш кај Ќускиеве?! Коста беше изненаден од ваквото прашање, па погледна во мајка си Марија. Но, кога им се сретнаа погледите, во нејзините очи го откри истото прашање. Тогаш ја наведна главата не смислувајќи никаков одговор.

- Слушај, синко – рече татко му Апостол и продолжи – Коце Ќускиев беше мој ученик. Јас му го потпишав мајсторското право. Ти немаш што да научиш од него, зошто јас од тебе направив поголем мајстор и од самиот себе. Затоа престани да одиш кај него. Ние имаме наша работилница, биди си сам мајстор и повеќе не прави аргатин од себе, зошто на светот ништо нема потешко од тоа да умреш како аргатин. Апостол сакаше уште нешто да рече, ама се закашла и поцрвене. Кога Коста го слушна зборот аргатин, во очите му навреа солзи. Погледна кон својот татко и реши да биде искрен. Го раскопча своето палто, а од пазувите му паднаа неколку книги. Потоа пријде до болниот татко и тивко, скоро плачејќи рече:

- Сакам да читам, многу да читам, а ние немаме пари за книги. Ете, затоа работев кај Ќускиеве. Простете ми!

Петар Стојчевски

Дискусија

Кога го прочита насловот на текстот, на што прво те асоцираше?

Можеш ли да ги наброиш имињата на ликовите во овој текст?

Дали си чул за името Коста Рацин? Истражувај малку за него, неговите постапки во текстот ќе ти бидат уште појасни.

Со што се занимава Коста? Каде работи тој?

Како е прикажан ликот на таткото во овој текст? Што можеме да забележиме во однесувањето на мајката? Од која реченица може да се согледа тоа?

Прочитај ги речениците кои се дел од текстот погоре и кажи го твоето мислење за ликот Коста Рацин, како се чувствувал тој и зошто е тоа така?

„Погледна кон својот татко и реши да биде искрен. Го раскопча своето палто, а од пазувите му паднаа неколку книги. Потоа пријде до болниот татко и тивко, скоро плачејќи рече:

-Сакам да читам, многу да читам, а ние немаме пари за книги. Ете, затоа работев кај Ќускиеве. Простете ми!“

Активност

Учениците по читањето и дискусијата самостојно изработуваат Скелетен приказ на текстот. При примената на оваа техника се пополнуваат следните барања

РЕЧЕНИЦА – опишува за што се работи

ФРАЗА – кажува нешто важно (учениците запишуваат нешто важно за прочитаното, нешто што ја изразува неговата суштина)

ЕДЕН ЗБОР го изразува значењето или основната тема.

СИМБОЛ ИЛИ СКИЦА црта претстава за содржината.

БОЈА изразува предизвикани чувства или расположенија

Завршна активност

Наставникот поттикнува куса дискусија на тема „Мојата омилена книга“.

Учениците зборуваат за книгата и го образложуваат својот одговор.

За домашна работа учениците го прераскажуваат текстот во своите тетратки.

Предлог истражувања: Занаетите во нашата земја некогаш и сега
Грнчарство – занает и уметност

Наставна единица: Епска и лирска песна – поим

Цели: Ученикот да чита епска и лирска песна и да ги разбира поимите епска и лирска песна во согласност со нивната содржина.

Резултати од учењето: разликува епска и лирска песна.

Воведна активност

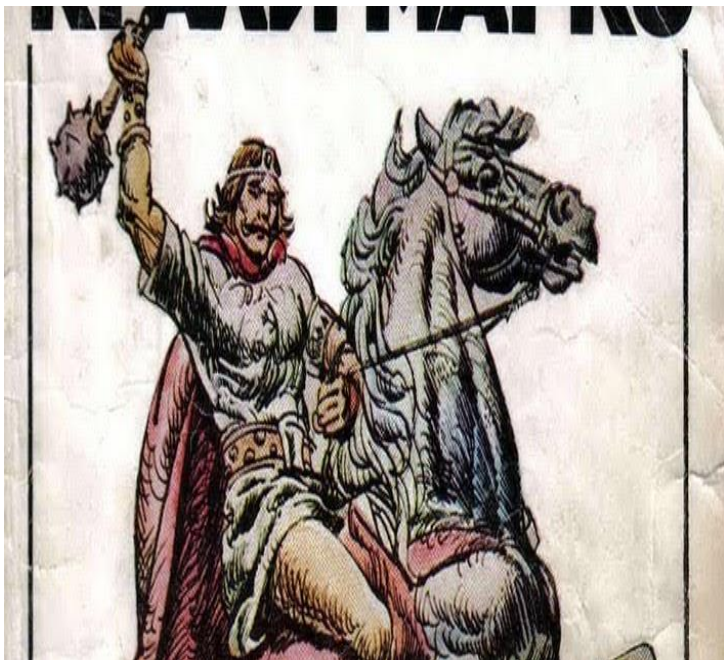
Наставникот бара од учениците самостојно да напишат карактеристики на еден херој и на еден фотомодел. Може графички да се користи Т – табела и во неа да се впишуват карактеристиките, потоа наставникот поведува дискусија во однос на посочените карактеристики.

Учениците треба да се воведат во значењето на поимот херој и неговите атрибути како и на фотомоделот како пример за убавина. Дискусијата може да се прошири и со прашањето дали херојот е секогаш момче односно моделот секогаш девојче.

Главни активности

-читање на песната од страна на наставникот. Наставникот дава инструкции што да забележуваат учениците додека ја следат/слушаат песната (што/кој се опејува во песните, дали има ликови, каде одат, дали се движат, што прават, дали нешто коментираат...)

Како илустрација се читаат песните.

„Шетал Марко низ гора зелена“

Шетал Марко низ гора зелена,
Шчо ми шетал три дни и три ноќа.
Не можит вода да ми најдит,
Ни за себе, ни за брза коња.
Па говори Марко Кралевиќе:
„Варај горо, горо, Димна Горо!
Камо ти вода да се напиам,
Немаш да пиам, ни да се измиам.
Да би те ветар исушило!
Да би те сонце изгорело!“
Димна Гора Маркое говореше:
„Ај ти Марко, ај ти добар јунак!
Немој к’лни гора Димна Гора
Туку к’лни стара самавила
Шчо собрала седумдесе клаенци,
Да изнесла на врв на планина,
Да продадаат еден бардак вода,
Еден бардак за црните очи“.
Марко ли си с коња говореше:
„Ај ти коњу, мое мило добро!
Али можеш ти да ме изнесиш
Да отепам стара самавила,
Да растурам седумдесет клаенци?“
Коња Марку ли му говореше:
„Постегни ме с дванаесет колани,
Двата ние да се обидеме“.
И му стегна дванаесет колани
И г’изнесе на врв на планина;
Да отепа стара самавила,
И растури седумдесет клаенци.

(Миладиновци,Зборник на народни песни)

„Елено, бајрак девојко“

Елено, бајрак – девојко!
Не качи перо високо,
Не држи сенка голема!
До Солун сенка ми држиш
На солунските овчари.
Овчари јагне печеа,
Со шарен кавал свире,
Еленина песна пееа:
„Елено, убаа девојко!
Шчо сенка д’лга си имаш,
Сенката овде достигвит,
Под сенка да си играме,
Весели све да бидиме.“

(Миладиновци, Зборник на народни песни)

Дискусија

Споредете ги насловите од двете песни, што мислите за нив? Дали тие ја откриваат содржината на песната?

Кој се споменува во првата песна? Кој е Марко Крале? Дали досега сте чуле за него? Каде е тој во оваа песна? Што бара Марко Крале во гората? Со кого разговара тој? Што се случува на крајот?

За кого се испеани стиховите во втората песна? Што мислите, зошто народниот пејач ја нарекува Елена бајрак девојка? Што се опејува во оваа песна?

Какви чувства буди првата, а какви чувства буди втората песна? Зошто?

Што е заедничко за овие песни? Што е различно за овие песни?

Кој е потпишан под двете песни?

Информирајте се за Браќата Миладиновци

Завршна активност

Учениците се наведуваат на заклучок дека епските песни опеваат и раскажуваат низ стих настани, јуначки подвизи и јунаци, лирските песни опеваат чувства и мисли со различни мотиви: љубовни, патриотски, пејсажни и слично.

Наставна единица: Епска песна-поим

Цели: Читање епска песна и претставување на содржината; објаснување на поимот епска песна.

Резултати од учење: Препознава епска песна.

Воведна активност: Наставникот избира неколку зборови како клучни и бара од учениците да направат свој состав односно да напишат 3 до 5 реченици во кои ќе ги поврзат посочените зборови и ќе погодат која е денешната наставна единица.

Пример: Марко, гора, сила, брани.

Учениците даваат свои писмени/усни искази за посочените зборови и на тој начин предвидуваат.

Пример: Марко Крале е силен јунак. Тој секогаш победува. Тој често патува низ гората/шумата. Тој ги брани луѓето/послабите.

Главна активност: Наставникот ја чита изразно песната „Марко и Димна Гора“

„Марко и Димна Гора“

Најмил ми се левен Марко
Да ми вардит Димна Гора,
Димна Гора и зелена.
Навечер ја обдивеше,
А наутро иа опитцеше:
„Ај ти тебе, зелена горо,
Шчо си, горо, подгорила?
Аљ те оган изгорило?
Аљ те слана посланила?“
„Левен Марко, а стопане!
Не ме оган изгорило,
Не ме слана посланила;
Туку жељба ми паднала;
Поминале три синцири
Три синцири младо робје,
Под носе ме изгазиле,
Со с’лзи ме попарие.
Први синцир шчо помина,
Сè јунаци посвршени;
Втори синцир шчо помина,
Сè девојки прстенвати;
А треќиот шчо помина,
Сè вдоици с луди деца“.
Тогај велит левен Марко:
„А каде си отидое?“

Димна Гора одгоори:
„Бргу трага ќе им наиш,
Сега рано поминае“.
Се наљути левен Марко
И си зеде брза коња,
Шчо пособра дробна војска,
Добра војска сè Арапи;
Си прифтаса три синџира.
Си посече зулумџари,
Си испушчи младо робје,
Од синџири и истаи,
И даруа с добро азно,
И испушчи на вилает.

Дискусија:

Зошто песната се вика Марко и Димна Гора?
Што се опејува во песната? Има ли ликови иако е песна? Што прави Марко во гората и со кого разговара во гората? Како Марко Крале ги ослободил водите во Димна Гора?
Набројте што направил Марко Крале? Што мислите за неговите постапки?
Во песната се изразуваат чувства или се раскажува во стих?

Заклучок: Оваа песна е епска песна затоа што е долга, во неа се раскажува за настан, среќаваме ликови: Марко Крале, Димна Гора, старата самовила, коњот.

ЕПСКА ПЕСНА е долга песна која раскажува настан, среќаваме раскажувач, ликови кои учествуваат во настанот и водат дијалог.

Го збогатувам својот речник

Варај во народната поезија извик што се употребува кога се повикува некој да му каже нешто чудно, жално, страшно.

Бардак- глинен сад за вода.

Наставна единица Епска песна – анализа- повторување

Во реализацијата на оваа наставна единица наставникот по избор користи некоја од претходно избраните песни кои се епски по својот вид.

Анализата е во насока на одредување на содржината, ликовите и пораката како и дискусија за ликовите и нивните постапки.

Наставна единица Епска и лирска песна – изразно читање (Пример епска и пример лирска песна по избор на учениците или по насока дадена од наставникот)

Цел: да знае да чита изразно почитувајќи ги правилата за правилно акцентирање, правилно интонирање при читање на поетски творби.

Резултати од учење: изразно чита лирски и епски литературни творби во стих.

Воведна активност - Наставникот на овој час може да направи усно повторување на поимите за лирска и епска песна како поими кои се поврзуваат со одредена поетска содржина.

Главна активност: Учениците ги читаат епските и лирските народни песни и организираат рецитаторски натпревар. Наставникот одредува жири и групи на читачи, како и публика со која се спроведува гласање за победник. При натпреварот треба да се обезбеди ротирање на улогите за да може учениците да се најдат барем во две од тие улоги.

ПОДРАЧЈЕ ИЗРАЗУВАЊЕ И ТВОРЕЊЕ

Од особена важност е учениците во рамките на своите можности во текот на ова одделение да ги развиваат своите вештини за усно и писмено изразување. При реализацијата на говорните и писмените вежби, како форми за изведување на планираните часови од ова подрачје, се вежба правоорот и правописот, се вежба синтаксата како и стилското обликување на мислата при што едновремено се практикува креативност и се мотивира истата. Наставникот е потребно да ги поттикнува да пишуваат, не само состави на зададени теми туку и реченици кои се дел од размислувањата на одредена тема, да запишуваат свои согледувања за она што го учат, набљудуваат и среќаваат. Исто така, учениците е потребно да се поттикнуваат на автентично пишување и да се мотивира нивниот пристап со цел градење на самопочит кај ученикот за својата работа. При пишувањето или при усното изразување треба да се инсистира на соодветна содржина, а помалку на формалноста бидејќи истото треба да биде во функција на мотивација. Позитивната повратна информација мора да биде дел од секој час во кој ученикот учествувал творејќи и изразувајќи се на часот по македонски јазик.

Наставна единица: *Говорна вежба Случка од училишниот живот или од семејниот живот – раскажување*

Целта е наставникот да ги оспособува учениците да раскажуваат за настан кој сами го доживеале. Со реализацијата на овој час наставникот треба да му помогне на ученикот/ученичката да го поттикне да прави разлика помеѓу раскажувањето и прераскажувањето.

Резултати од учењето:

- опишува доживеан настан;
- применува соодветно граматичко време, лице и број.
- формира јасни и правилни реченици.

Забелешка: Во почетните часови наставникот може да примени раскажување според заедничко доживување (од излет, прослава, посета и сл.) за кое сите ученици заедно изготвуваат план за редоследот на настаните, па потоа да следат часови на кои учениците раскажуваат за свои самостојни, лични доживувања.

Воведни активности:

Наставникот може да го започне часот со задачи преку кои тие треба да ја откријат наставната единица. На пр. на учениците им се дава одреден број букви, со помош на кои тие треба да состават што е можно подолг збор, во кој ќе ги употребат сите понудени букви, од кои некои и два пати. Доколку учениците успешно ја завршат задачата ќе ја откријат темата или целта на часот. Тоа може да се зборовите: **ДОЖИВУВАЊЕ, РАСКАЖУВАЊЕ, НАСТАН** и сл.

Од понудените букви да составите што е можно подолги зборови. При тоа имате право дел од буквите да ги искористите повеќе пати.

О. В. А. Њ. Е. И. Д. Ж. У. В

К. В. Ж. А. С. Њ. У. Е. Р

С. А. Т. Н

Главни активности:

Во овој дел од часот наставникот им посочува пример на учениците за раскажување.

„Имам четворица браќа. Замислете. Пет момчиња, кои имаат помалку од единаесет години и живеат под ист покрив.

Во лето, кај нас дома има едночудо народ. Ако сите донесеме по две другарчиња дома, ќе се стуткаме петнаесетмина во куќата. Најмалку осуммина ќе беснеат како луди, а на другите ќе им се оди во тоалетот. Казанчето ни се расипува еднаш на секои три месеци.

Еднаш, кога татко ми си дојде дома и најде тројца синови и четворица непознати, сите обоени како војници, како се лулаат на завесите, реши дека мора да преземе нешто. Згора на се војничката боја беше украдена од шминките на мама.

„Нема веќе носење другарчиња дома!“-изјави тато веднаш штом дојдоа родителите на војниците и ги однесоа дома....

„Не е фер, рече Марти, најстариот брат, со кармин растечен по образите. „Казната за мене е многу строга затоа што имам многу другари и сум популарен. За разлика од мене, најдобар другар на Вил му е играчката Бетмен“.

Вил. Тоа сум јас. Многу го сакам Бетмен. Дони, Берт и Ејч Пи почнаа исто така да се жалат да не останат покус. Ама тоа го прават само затоа што се помали и тоа им е работа. Исто како да земаат плата за тоа. Од една страна, јас сум помал брат, но, од друга спаѓам во половината со постари браќа во семејството...“

Извадок од „Легенда за Марфи Компирката“ од Овен Клфер

Наставникот потенцира дека со раскажувањето се соопштува некој свој настан, доживување и сл. кое го раскажуваме, а прераскажување е нешто што на друг му се случило, што друг го видел, сторил, доживеал, го напишал во книга, го претставил во филм и сл.

Следи усно изразување, раскажување за настан од сопствено доживување. Пред да почнат со усното изразување наставникот ги потсетува учениците дека треба да користат правилни реченици и раскажувањето да има логичен редослед.

Тој ги запознава со **критериумите за успех** и истите стојат како потсетување - хамер во училница, слајд на презентација и слично, во зависност од начинот на реализација на наставата односно на часот. Наставникот посочува дека прво ниво е највисоко ниво, значи обратно од нумеричките оценки кои ги добиваат.

Прво ниво: Раскажува течно, со користење на јасни реченици, правилен редослед на настаните.

Второ ниво: Раскажува со употреба на јасни реченици без да го почитува редоследот на настаните.

Трето ниво: Почнува да раскажува самостојно и употребува јасни реченици, но потребна му/ и е помош за да продолжи.

Четврто ниво: Има потешкотии при формулирањето на јасни реченици и може да раскажува само со помош.

По секое усно изразување на ученикот му се дава повратна информација во однос на раскажаното согласно споделените критериуми.

Завршна активност: Врз основа на искажаните повратни информации се поведува разговор со учениците за заклучок и рефлексција на часот.

Наставна единица:Говорна вежба *Мојата прва/омилена книга* прераскажување

Цели: Вежбање на прераскажувањето како форма на устен израз.

Очекувани резултати: Усно прераскажува по сопствен план.

Воведни активности: кратко потсетување за поимите раскажување и прераскажување.

Главни активности - Дискусија за тоа што треба да содржи раскажувањето

План на прераскажувањето

1. Што се зборува во книгата –претстави ја со една, две реченици
2. Прераскажи ги главните настани со јасно набројување на ликовите во книгата
3. Што се случува на крајот на книгата
4. Пренеси ја според тебе, пораката на книгата.

Завршна активност: Наставникот дава повратна информација за постигањата на учениците во однос на прераскажувањето прави рефлексција.

Рефлексција

1. Денеска научив дека...
2. Додека зборувавме за книгите се чувствував...
3. Заклучив дека ќе ка прочитам книгата....

Наставна единица: Писмена вежба Прераскажување на текстот *Над двете езера* од Борис Бојаџиски

Цел: Да се вежба писменото изразување и творење преку прераскажување на изучен текст.

Резултати од учењето: прераскажува читан и обработуван текст.

Забелешка: Во зависност од тоа како се одвива наставата, писмената вежба со планот и насоките за работа може да им биде зададена за домашна работа, а самиот час да се искористи за читање и анализа на домашната работа или пак да се работи на самиот час и наставникот да им даде на учениците усна повратна информација.

Воведни активности:

Наставникот поведува дискусија за раскажувањето и прераскажувањето како поими. Учениците го дефинираат истото со свои зборови.

Главни активности - Дискусија за планот на прераскажувањето

Предлог план за прераскажувањето:

1. За што се зборува во овој текст
2. Што се опишува во текстот
3. Што се случило при прошетката на раскажувачот и неговите другари
4. Што се случува на крајот

Насоки за работа на учениците

Наставникот им посочува на учениците дека при прераскажувањето не треба да ги препишуваат готови реченици од текстот, туку да се обидат да направат скратување со свои зборови, а сепак да бидат во рамките на описите и настанот во текстот. Им се посочува да пишуваат со едноставни реченици и изрази, а текстот да не изгледа само како одговор на посочените точки од планот туку со помош на сврзници и логичко поврзување на речениците да направат мала целина од текстот во вид на прераскажување.

Завршни активности: Наставникот дава повратна информација за текот на часот и остава простор учениците да се самооценат и меѓусебно да се оценат со усна повратна информација.

ПОДРАЧЈЕ МЕДИУМСКА КУЛТУРА

Библиотека – позајмување книги весници и списанија од библиотека

Цели: Учениците да го усвојат постапката на земање книги, весници, списанија и друг вид литература од библиотека. Поттикнување на ученикот/ученичката да читаат книга или списание кое го интересира.

Резултати од учењето:

- покажува интерес за читање;
- знае како да позајми, книга весник или списание од библиотека;
- правилно се однесува кон позајмените книги, весници и списанија.

Воведни активности:

Наставникот може да го започне часот со една од многуте интересни техники како на пр. сложувалка.
<https://www.jigsawplanet.com/?rc=play&pid=1dae4a2e94e2>

Учениците преку сложувалката ќе го откријат поимот библиотека за кој во понатамошниот дел од часот ќе разговараат и увежбуваат постапките за земање книги, весници и списанија, нивно користење, соодветно третирање и враќање.

Главни активности:

Во овој дел од часот наставникот се надоврзува на она што учениците го знаат за библиотеката. Која библиотека ја посетиле? Во која библиотека членуваат? Со кого се сретнале таму? Кој ги пречекал? Каква литература користеле? Кои книги и списанија прочитале?, и сл. Тој им посочува пример на учениците за тоа како треба да се однесуваме во библиотеката, на кој начин може да побараме тоа што нè интересира (книга, весник, списание, детска енциклопедија). Прашањата зависат од предзнаењата на учениците и временското ограничување на часот.

Следи играње улоги на тема „Во библиотеката“ Наставникот објаснува дека играта се игра со две улоги. Библиотекар и Ученик/посетител. Тој ја објаснува професијата библиотекар. Каква улога има тој? Како комуницира со членовите на библиотеката, читателите?

Наставникот им дава задача на учениците да направат стрип за посетата во библиотеката.

Завршни активности:

Со помош на неколку прашања наставничката прави евалуација.

Што разговаравме денеска?

Што научивме?

Каде тоа ќе го примените?

